Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 15 grudnia 2016 r.*

Odesłanie prejudycjalne — Swobodny przepływ osób — Prawa pracownicze — Równość traktowania — Przywileje socjalne — Pomoc finansowa na kontynuację nauki w szkole wyższej — Warunek filiacji — Pojęcie „dziecka” — Dziecko współmałżonka lub zarejestrowanego partnera — Uczestnictwo w utrzymywaniu tego dziecka

W sprawach połączonych od C-401/15 do C-403/15

mających za przedmiot trzy wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożone przez Cour administrative (trybunał administracyjny, Luksemburg) postanowieniami z dnia 22 lipca 2015 r., które wpłynęły do Trybunału w dniu 24 lipca 2015 r., w postępowaniach:

Noémie Depesme (C-401/15),

Saïd Kerrou (C-401/15),

Adrien Kauffmann (C-402/15),

Maxime Lefort (C-403/15)

przeciwko

Ministre de l’Enseignement supérieur et de la Recherche,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: M. Ilešič, prezes izby, A. Prechal, A. Rosas (sprawozdawca), C. Toader i E. Jarašiūnas, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Wathelet,

sekretarz: A. Calot Escobar,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu N. Depesme oraz S. Kerrou przez P. Peuvrela, avocat,

— w imieniu A. Kauffmanna przez S. Jacquet, avocat,

— w imieniu M. Leforta przez S. Coïa, avocat,

* Język postępowania: francuski.

— w imieniu rządu luksemburskiego przez D. Holderer, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez P. Kinscha, avocat,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez D. Martina oraz M. Kellerbauera, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 9 czerwca 2016 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 45 TFUE oraz art. 7 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 492/2011 z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Unii (Dz.U. 2011, L 141, s. 1).

2 Wnioski te zostały przedstawione w ramach trzech postępowań toczących się, odpowiednio, pomiędzy: Noémie Depesme, Saïdem Kerrou, Adrienem Kauffmannem i Maximem Lefortem a ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche (ministrem szkolnictwa wyższego i badań, Luksemburg, zwanym dalej „ministrem") w przedmiocie odmowy przyznania N. Depesme, A. Kauffmannowi i M. Lefortowi państwowej pomocy finansowej na kontynuację nauki w szkole wyższej na rok akademicki 2013/2014.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Zgodnie z art. 7 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty (Dz.U. 1968, L 257, s. 2 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 5, t. 1, s. 15):

„1. Pracownik będący obywatelem państwa członkowskiego nie może być na terytorium innego państwa członkowskiego ze względu na swą przynależność państwową traktowany odmiennie niż pracownicy krajowi pod względem warunków zatrudnienia i pracy, w szczególności warunków wynagrodzenia, zwolnienia i, jeżeli straci pracę, powrotu do pracy lub ponownego zatrudnienia.

2. Pracownik korzysta z takich samych przywilejów socjalnych i podatkowych jak pracownicy krajowi.

[…]".

4 Artykuł 10 rozporządzenia nr 1612/68 stanowił:

„1. Prawo osiedlenia się w innym państwie członkowskim wraz z pracownikiem, który jest obywatelem państwa członkowskiego i jest zatrudniony na terytorium innego państwa członkowskiego, mają następujące osoby, bez względu na przynależność państwową:

a) współmałżonek oraz zstępni poniżej 21. roku życia lub pozostający na utrzymaniu pracownika;

[…]".

5 Artykuł 10 rozporządzenia nr 1612/68 został uchylony dyrektywą 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, zmieniającą rozporządzenie nr 1612/68 i uchylającą dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz.U. 2004, L 158, s. 77 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 5, t. 5, s. 46; sprostowania Dz.U. 2004, L 229, s. 35; Dz.U. 2005, L 197, s. 34).

6 Motywy 3 i 5 dyrektywy 2004/38 brzmią:

„(3) Obywatelstwo Unii powinno stanowić podstawowy status obywateli państw członkowskich, w przypadku gdy korzystają z prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu. Należy zatem skodyfikować i zweryfikować istniejące instrumenty wspólnotowe, które traktują oddzielnie pracowników najemnych, osoby pracujące na własny rachunek, studentów i inne osoby niezatrudnione w celu uproszczenia i wzmocnienia prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu wszystkich obywateli Unii.

[…]

(5) Prawo wszystkich obywateli Unii do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich powinno być również zagwarantowane członkom ich rodzin bez względu na przynależność państwową, aby korzystanie z niego mogło opierać się na obiektywnych warunkach wolności i godności. Do celów niniejszej dyrektywy definicja »członka rodziny« powinna również obejmować zarejestrowanego partnera, jeżeli ustawodawstwo przyjmującego państwa członkowskiego uznaje równoważność między zarejestrowanym związkiem partnerskim a małżeństwem”.

7 Artykuł 2 omawianej dyrektywy stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[…]

2) »członek rodziny« oznacza:

a) współmałżonka;

b) partnera, z którym obywatel Unii zawarł zarejestrowany związek partnerski, na podstawie ustawodawstwa danego państwa członkowskiego, jeżeli ustawodawstwo przyjmującego państwa członkowskiego uznaje równoważność między zarejestrowanym związkiem partnerskim a małżeństwem, oraz zgodnie z warunkami ustanowionymi w odpowiednim ustawodawstwie przyjmującego państwa członkowskiego;

c) bezpośrednich zstępnych, którzy nie ukończyli dwudziestego pierwszego roku życia lub pozostają na utrzymaniu, oraz tych współmałżonka lub partnera, jak zdefiniowano w lit. b);

[…]

[…]”.

8 Rozporządzenie nr 1612/68 zostało uchylone i zastąpione ze skutkiem od dnia 16 czerwca 2011 r. rozporządzeniem nr 492/2011. Artykuł 7 rozporządzenia nr 492/2011 przejął brzmienie art. 7 rozporządzenia nr 1612/68.

9 Motyw 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/54/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie środków ułatwiających korzystanie z praw przyznanych pracownikom w kontekście swobodnego przepływu pracowników (Dz.U. 2014, L 128, s. 8) ma następujące brzmienie:

„Swobodny przepływ pracowników jest podstawową swobodą, z której korzystają obywatele Unii, oraz jednym z filarów rynku wewnętrznego zapisanych w art. 45 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE). Jego wdrażanie jest doprecyzowane w prawie Unii mającym na celu zagwarantowanie pełnego korzystania z praw przyznanych obywatelom Unii oraz członkom ich rodzin. Pojęcie »członkowie ich rodzin« należy rozumieć jako mające takie samo znaczenie jak pojęcie zdefiniowane w art. 2 pkt 2 dyrektywy [2004/38/WE] i powinno się je stosować również do członków rodzin pracowników przygranicznych”.

10 Artykuł 1 tej dyrektywy stanowi:

„Niniejsza dyrektywa ustanawia przepisy, które ułatwiają jednolite stosowanie i egzekwowanie w praktyce praw przyznanych na mocy art. 45 TFUE oraz art. 1–10 rozporządzenia [nr 492/2011]. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do obywateli Unii korzystających z tych praw i do członków ich rodzin (»pracownicy unijni i członkowie ich rodzin«)”.

11 Zgodnie z art. 2 omawianej dyrektywy:

„1. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do następujących kwestii, o których mowa w art. 1–10 rozporządzenia [nr 492/2011], w obszarze swobodnego przepływu pracowników:

[…]

c) dostępu do przywilejów socjalnych i podatkowych;

[…]

2. Zakres stosowania niniejszej dyrektywy jest identyczny z zakresem stosowania rozporządzenia [nr 492/2011]”.

Prawo luksemburskie

12 Państwowa pomoc finansowa na pobieranie nauki w szkole wyższej była regulowana w okresie, gdy zaistniały okoliczności sprawy w postępowaniu głównym, ustawą z dnia 22 czerwca 2000 r. o państwowej pomocy finansowej na pobieranie nauki w szkole wyższej (*Mémorial* A 2000, s. 1106), zmienioną ustawą z dnia 19 lipca 2013 r. (*Mémorial* A 2013, s. 3214) (zwaną dalej „ustawą ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r.”).

13 Ustawa z dnia 19 lipca 2013 r., która została uchwalona celem wykonania wyroku z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in. (C-20/12, EU:C:2013:411) i której zmiany naniesione do ustawy z dnia 22 czerwca 2000 r. dotyczyły jedynie roku akademickiego 2013/2014, wprowadziła art. 2a do tej ostatniej ustawy.

14 Artykuł 2a ustawy ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r. miał następujące brzmienie:

„Student niemający miejsca zamieszkania w Wielkim Księstwie Luksemburga również może korzystać z pomocy finansowej na pobieranie nauki w szkole wyższej, pod warunkiem że jest dzieckiem pracownika najemnego lub osoby prowadzącej działalność na własny rachunek, będących obywatelami Luksemburga lub państwa Unii Europejskiej lub innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym [z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1992, L 1, s. 3)] lub obywatelem

Konfederacji Szwajcarskiej, zatrudnionych lub prowadzących działalność w Luksemburgu, i pod warunkiem że osoby te były zatrudnione lub prowadziły działalność w Luksemburgu nieprzerwanie przez okres przynajmniej pięciu lat w chwili złożenia przez tego studenta wniosku o pomoc finansową na pobieranie nauki w szkole wyższej. Zatrudnienie w Luksemburgu musi wynosić co najmniej połowę zwykłego wymiaru czasu pracy w danym przedsiębiorstwie na mocy obowiązującej ustawy lub układu zbiorowego pracy. Osoba zatrudniona na własny rachunek musi być w sposób ciągły objęta obowiązkowym zabezpieczeniem społecznym w Wielkim Księstwie Luksemburga na mocy art. 1 pkt 4 kodeksu zabezpieczenia społecznego w okresie pięciu lat poprzedzających złożenie wniosku o pomoc finansową na pobieranie nauki w szkole wyższej".

15 Ustawa ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r. została uchylona ustawą z dnia 24 lipca 2014 r. o państwowej pomocy finansowej na pobieranie nauki w szkole wyższej (*Mémorial* A 2014, s. 2188).

16 Artykuł 3 tej ostatniej ustawy przewiduje:

„Z państwowej pomocy finansowej na pobieranie nauki w szkole wyższej mogą korzystać studenci i uczniowie określeni w art. 2, zwani dalej »studentem«, którzy spełniają jeden z następujących warunków:

[…]

(5) w odniesieniu do studentów niemających miejsca zamieszkania w Wielkim Księstwie Luksemburga:

[…]

b) jest dzieckiem pracownika lub osoby prowadzącej działalność gospodarczą, będących obywatelami Luksemburga lub państwa Unii Europejskiej lub innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, zatrudnionych lub prowadzących działalność w Wielkim Księstwie Luksemburga w chwili złożenia przez studenta wniosku o pomoc finansową na pobieranie nauki w szkole wyższej, pod warunkiem że ten pracownik lub osoba prowadząca działalność na własny rachunek w dalszym ciągu uczestniczy w nakładach na utrzymanie studenta i że ten pracownik lub osoba prowadząca działalność na własny rachunek byli zatrudnieni lub wykonywali działalność w Wielkim Księstwie Luksemburga przez okres przynajmniej pięciu lat w chwili złożenia przez tego studenta wniosku o pomoc finansową na pobieranie nauki w szkole wyższej w ciągu siedmioletniego okresu odniesienia, który oblicza się z mocą wsteczną od dnia złożenia wniosku o uzyskanie pomocy finansowej na pobieranie nauki w szkole wyższej albo że w drodze odstępstwa osoba posiadająca status pracownika lub osoby prowadzącej działalność na własny rachunek spełnia ustalone powyżej kryterium pięciu lat na siedem w chwili zaprzestania działalności.

[…]".

Postępowania główne i pytanie prejudycjalne

17 Spory w postępowaniu głównym dotyczą przewidzianych w ustawie ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r. warunków uzyskania pomocy finansowej, przyznawanej na rok akademicki 2013/2014 przez państwo luksemburskie studentom niemającym miejsca zamieszkania w Luksemburgu celem kontynuowania nauki w szkole wyższej.

18 Zgodnie ze wspomnianą ustawą ta pomoc finansowa zostaje przyznana studentom niemającym miejsca zamieszkania w Luksemburgu pod warunkiem, po pierwsze, że są oni dziećmi pracownika najemnego lub osoby prowadzącej działalność na własny rachunek, będących obywatelami luksemburskimi lub obywatelami Unii, a po drugie, że pracownik ten lub ta osoba prowadząca działalność na własny rachunek byli zatrudnieni lub wykonywali działalność w Luksemburgu nieprzerwanie przez okres co najmniej pięciu lat w chwili złożenia wniosku o pomoc.

19 Bezsporne jest, że N. Depesme i A. Kauffmann, obywatele francuscy mający miejsce zamieszkania we Francji, jak również M. Lefort, obywatel belgijski mający miejsce zamieszkania w Belgii zwrócili się do władz luksemburskich o państwową pomoc finansową na rok akademicki 2013/2014 celem kontynuowania nauki w szkole wyższej we Francji (dwie pierwsze osoby) i w Belgii (trzecia osoba).

20 Pismami z dni, odpowiednio, 26 września, 17 października i 12 listopada 2013 r., minister odmówił uwzględnienia tych wniosków z tym uzasadnieniem, że N. Depesme, A. Kauffmann i M. Lefort nie spełniali warunków przewidzianych w ustawie ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r.

21 Z trzech postanowień odsyłających wynika, że każdy z rozpatrywanych studentów złożył wniosek o pomoc, powołując się w tym względzie wyłącznie na posiadany przez ich ojczyma status pracownika najemnego w Luksemburgu. Minister stwierdził wówczas, że N. Depesme, A. Kauffmann i M. Lefort nie mogą być traktowani jako „dzieci" pracownika przygranicznego, zgodnie z warunkiem przewidzianym w art. 2a ustawy ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r., zważywszy na to, że tylko ich ojczymowie pracują w Luksemburgu.

22 Noémie Depesme wniosła w dniu 20 grudnia 2013 r. do tribunal administratif de Luxembourg (sądu administracyjnego w Luksemburgu) skargę o stwierdzenie nieważności decyzji odmownej ministra wydanej w jej sprawie. Jej ojczym S. Kerrou, powołując się na status pracownika najemnego w Luksemburgu i twierdząc, że łoży na utrzymanie N. Depesme, dobrowolnie wstąpił do wszczętego przez nią postępowania w charakterze interwenienta.

23 W dniach 29 stycznia i 25 kwietnia 2014 r. M. Lefort i A. Kauffmann wnieśli podobne skargi na decyzje odmowne wydane w ich sprawach do tego sądu.

24 Orzeczeniami z dnia 5 stycznia 2015 r. tribunal administratif de Luxembourg (sąd administracyjny w Luksemburgu) stwierdził, że skargi N. Depesme i S. Kerrou, a także A. Kauffmanna i M. Leforta są dopuszczalne, lecz bezzasadne.

25 Noémie Depesme i S. Kerrou oraz A. Kauffmann i M. Lefort wnieśli apelację od tych orzeczeń do sądu odsyłającego.

26 Noémie Depesme i S. Kerrou podnoszą w szczególności, że S. Kerrou, który od czternastu lat jest pracownikiem przygranicznym w Luksemburgu, w dniu 24 maja 2006 r. poślubił matkę N. Depesme i od tamtego czasu wszyscy troje tworzą to samo gospodarstwo domowe. Saïd Kerrou łożył na utrzymanie dziecka swojej żony, w tym na naukę w szkole wyższej, i pobierał luksemburskie dodatki rodzinne na swą pasierbicę przed rozpoczęciem przez nią nauki w szkole wyższej.

27 Adrien Kauffmann podnosi, że jego rodzice od 2003 r. pozostawali w separacji, a w dniu 20 czerwca 2005 r. rozwiedli się, przy czym wyłączna piecza nad dziećmi pary została przyznana matce. Utrzymuje on, że jego matka w dniu 10 marca 2007 r. poślubiła P. Kiefera, pracownika przygranicznego w Luksemburgu, z którym A. Kauffmann odtąd zamieszkuje w tym samym gospodarstwie domowym. Patrick Kiefer łożył na utrzymanie i edukację A. Kauffmanna i pobierał na niego luksemburskie dodatki rodzinne.

28 Maxime Lefort podnosi, że jego ojciec zmarł, a jego matka powtórnie wstąpiła w związek małżeński z P. Terwoignem, pracownikiem przygranicznym w Luksemburgu, ponad pięć lat temu, i że od dnia tego ślubu zamieszkiwał on ze swą matką i ojczymem w tym samym gospodarstwie domowym. Philippe Terwoigne uczestniczył w pokrywaniu obciążeń finansowych gospodarstwa domowego i pomagał również w pokrywaniu kosztów nauki M. Leforta w szkole wyższej.

29 Państwo luksemburskie wnosi z kolei o utrzymanie w mocy orzeczeń tribunal administratif (sądu administracyjnego) z dnia 5 stycznia 2015 r. i utrzymuje, że N. Depesme, A. Kauffmann i M. Lefort nie są dziećmi swoich ojczymów w prawnym znaczeniu tego terminu.

30 Cour administrative (trybunał administracyjny, Luksemburg) podkreśla, że warunek filiacji, przewidziany w art. 2a ustawy ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r., został wprowadzony celem uwzględnienia wyroku z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in. (C-20/12, EU:C:2013:411).

31 Zdaniem sądu odsyłającego rozstrzygnięcie zawisłych przed nim sporów zależy od wykładni pojęcia „dziecka" pracownika przygranicznego w rozumieniu art. 2a ustawy ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r., mając na uwadze omawiany wyrok oraz poszanowanie zasady niedyskryminacji, przewidzianej w art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011. Wyjaśnia w tym zakresie, że „istotnym kryterium podkreślonym w [tym wyroku] jest kryterium rzeczywistego stopnia powiązania studenta, który nie ma miejsca zamieszkania w Wielkim Księstwie Luksemburga a wnioskuje o pomoc finansową na naukę w szkole wyższej, ze społeczeństwem i rynkiem pracy w Luksemburgu". W przypadku gdy to powiązanie nie pochodzi bezpośrednio od studenta, ponieważ nie ma on miejsca zamieszkania w Luksemburgu, lecz od referencyjnego pracownika przygranicznego, sąd stawia sobie pytanie o to, jaką koncepcję – ściśle prawną, czy raczej ekonomiczną – należy przyjąć w odniesieniu do więzi filiacyjnej pomiędzy studentem ubiegającym się o przyznanie państwowej pomocy finansowej na naukę w szkole wyższej a pracownikiem przygranicznym. Jego zdaniem obie te koncepcje mogłyby być a priori do przyjęcia. Przyjmując, że pojęcie „dziecka" w rozumieniu ustawy ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r. odwołuje się do pojęcia dziecka na utrzymaniu, pojawiałoby się następnie pytanie o ewentualny wpływ rozmiaru utrzymywania studenta przez pracownika przygranicznego. Cour administrative (trybunał administracyjny) uściśla, że pytanie to dotyczy porównania poziomów utrzymywania studenta przez pracownika przygranicznego z jednej strony i przez jego rodziców z drugiej strony. Wreszcie stawia sobie pytanie, na ile silne są więzi pracownika przygranicznego z jednym z rodziców studenta.

32 W tych okolicznościach Cour administrative (trybunał administracyjny) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym, sformułowanym w sposób identyczny w sprawach od C-401/15 do C-403/15, z zastrzeżeniem dodatkowego fragmentu w sprawie C-403/15 zapisanego w nawiasie kwadratowym:

„Czy aby skutecznie spełnić wymogi niedyskryminacji w świetle przepisów art. 7 ust. 2 [rozporządzenia nr 492/2011] wraz z art. 45 ust. 2 TFUE [sprawa C-403/15: »w powiązaniu z art. 33 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, [łącznie z], tam gdzie to właściwe, jej art. 7«], w aspekcie uwzględnienia rzeczywistego stopnia powiązania studenta nierezydenta składającego wniosek o pomoc finansową na studia wyższe ze społeczeństwem i rynkiem pracy Luksemburga, będącego państwem członkowskim, w którym pracownik przygraniczny był zatrudniony lub prowadził działalność na warunkach określonych w art. 2a [ustawy ze zmianami z dnia 22 czerwca 2000 r.] w bezpośredniej konsekwencji wyroku Trybunału z dnia 20 czerwca 2013 r., [Giersch i in. (C-20/12, EU:C:2013:411)],

— należy zrównać postawiony temu studentowi warunek bycia »dzieckiem« tego pracownika przygranicznego z warunkiem bycia jego »zstępnym w linii prostej i w pierwszym stopniu, którego filiacja względem niego jest prawnie ustalona«, podkreślając istniejącą między studentem a pracownikiem przygranicznym więź filiacyjną, która miałaby leżeć u podstaw wymienionego powiązania, czy też

— należy podkreślić okoliczność, że pracownik przygraniczny – choć niekoniecznie występuje między nim a studentem prawna więź filiacyjna – »nadal łoży na utrzymanie studenta«, w szczególności gdy można ustalić powiązanie wynikające ze wspólnoty domowej łączące go z jednym z rodziców studenta, z którym to rodzicem łączy studenta prawnie ustalona więź filiacyjna?

W tym drugim ujęciu, kiedy przyczynianie się pracownika przygranicznego – z założenia nieobowiązkowe – nie jest wyłączne, lecz równoległe z przyczynianiem się rodzica lub rodziców, z którymi studenta łączy prawna więź filiacyjna i którzy w związku z tym mają co do zasady ustawowy obowiązek utrzymania go, czy to przyczynianie się do utrzymania powinno spełniać pewne kryteria istotności?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

33 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 45 TFUE i art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011 należy dokonywać w ten sposób, że przez dziecko pracownika przygranicznego, które może pośrednio korzystać z przywilejów socjalnych określonych w art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011, takich jak dofinansowanie nauki w szkole wyższej przez państwo członkowskie dla dzieci pracowników wykonujących lub pracowników, którzy wykonywali aktywność zawodową w tym państwie, trzeba rozumieć wyłącznie dziecko, które posiada więź filiacyjną z tym pracownikiem, czy również dziecko współmałżonka lub zarejestrowanego partnera tego pracownika. W takim wypadku sąd odsyłający stawia zasadniczo pytanie o wpływ rozmiaru wkładu pracownika przygranicznego w utrzymywanie tego dziecka na jego prawo do otrzymywania pomocy finansowej celem pobierania nauki w szkole wyższej, tak jak w sprawach rozpatrywanych w postępowaniu głównym.

34 Na wstępie należy przypomnieć, że art. 45 ust. 2 TFUE stanowi, iż swobodny przepływ pracowników obejmuje zniesienie wszelkiej dyskryminacji ze względu na przynależność państwową między pracownikami państw członkowskich w zakresie zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy (wyrok z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in., C-20/12, EU:C:2013:411, pkt 34).

35 Trybunał orzekł, że art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, którego brzmienie zostało przejęte przez art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011, stanowi w konkretnym obszarze przywilejów socjalnych wyraz zasady równego traktowania, ustanowionej w art. 45 ust. 2 TFUE, w związku z czym powinien być interpretowany w ten sam sposób (zob. wyroki: z dnia 23 lutego 2006 r., Komisja/Hiszpania, C-205/04, niepublikowany, EU:C:2006:137, pkt 15; z dnia 11 września 2007 r., Hendrix, C-287/05, EU:C:2007:494, pkt 53; a także z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in., C-20/12, EU:C:2013:411, pkt 35).

36 Stosownie do art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 i art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011 pracownik będący obywatelem państwa członkowskiego korzysta na terytorium innych państw członkowskich z takich samych przywilejów socjalnych i podatkowych jak pracownicy krajowi.

37 Trybunał wielokrotnie podkreślał w odniesieniu do art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, że przepis ten jest korzystny zarówno dla pracowników migrujących, którzy zamieszkują w przyjmującym państwie członkowskim, jak i dla pracowników przygranicznych, którzy wykonując pracę najemną w tym ostatnim państwie członkowskim, zamieszkują w innym państwie członkowskim (zob. wyroki: z dnia 18 lipca 2007 r., Geven, C-213/05, EU:C:2007:438, pkt 15; z dnia 14 czerwca 2012 r., Komisja/Niderlandy, C-542/09, EU:C:2012:346, pkt 33; z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in., C-20/12, EU:C:2013:411, pkt 37; a także z dnia 14 grudnia 2016 r., Bragança Linares Verruga i in., C-238/15, EU:C:2016:949, pkt 39).

38 Ponadto, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem stypendium na pokrycie kosztów utrzymania i szkolenia w trakcie studiów prowadzących do przyznania tytułu zawodowego stanowi przywilej socjalny w rozumieniu art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 (wyroki: z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in., C-20/12, EU:C:2013:411, pkt 38; z dnia 14 grudnia 2016 r., Bragança Linares Verruga i in., C- 238/15, EU:C:2016:949, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).

39 Trybunał orzekł również, że dofinansowywanie studiów dzieci pracowników przez państwo członkowskie stanowi dla pracownika migrującego przywilej socjalny w rozumieniu omawianego art. 7 ust. 2, jeśli ten ostatni w dalszym ciągu utrzymuje dziecko (wyrok z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in., C-20/12, EU:C:2013:411, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).

40 Na podstawie orzecznictwa Trybunału, członkowie rodziny pracownika migrującego są pośrednimi beneficjentami równego traktowania, z jakiego korzysta ten pracownik na mocy art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68. Skoro przyznanie dziecku pracownika migrującego dofinansowania do studiów stanowi dla tego pracownika migrującego przywilej socjalny, dziecko to może samo powoływać się na ten przepis celem uzyskania tego dofinansowania, jeśli na mocy prawa krajowego dofinansowanie to przyznaje się bezpośrednio studentowi (wyrok z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in., C-20/12, EU:C:2013:411, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).

41 W sprawach w postępowaniach głównych sąd odsyłający rozpatruje skargi wniesione przez studentów niemających miejsca zamieszkania w Luksemburgu w następstwie odmowy przyznania im przez to państwo członkowskie państwowej pomocy finansowej na pobieranie nauki w szkole wyższej. Studenci ci uważają, że mogą korzystać z tej pomocy z uwagi na więzi rodzinne z pracownikiem przygranicznym, który nie będąc ich ojcem, został mężem ich matki po rozwodzie rodziców lub w wypadku M. Leforta – po śmierci ojca.

42 Należy tym samym zbadać, czy sformułowanie „dziecko pracownika migrującego” w rozumieniu, w jakim używane jest ono w orzecznictwie Trybunału dotyczącym art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, które stosuje się w odniesieniu do art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011, a w szczególności w wyroku z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in. (C-20/12, EU:C:2013:411), obejmuje dzieci współmałżonka lub uznanego na mocy prawa krajowego partnera tego pracownika.

43 W tym względzie należy zauważyć, że art. 10 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1612/68, uchylony dyrektywą 2004/38, stanowił, że do osiedlenia się z pracownikiem będącym obywatelem jednego z państw członkowskich, zatrudnionym na terytorium innego państwa członkowskiego, mieli prawo: współmałżonek tego pracownika „oraz zstępni poniżej 21. roku życia lub pozostający na utrzymaniu pracownika”, bez względu na ich przynależność państwową.

44 Trybunał dokonał wykładni tego przepisu w ten sposób, że beneficjentami prawa do osiedlenia się wraz z omawianym pracownikiem byli zarówno zstępni tego pracownika, jak i zstępni jego współmałżonka. Zawężająca wykładnia tego przepisu w tym sensie, że tylko wspólne dzieci pracownika migrującego i jego współmałżonka mogłyby korzystać z tego prawa, byłaby bowiem sprzeczna z celem integracji członków rodziny pracowników migrujących, realizowanym przez rozporządzenie nr 1612/68 (zob. podobnie wyrok z dnia 17 września 2002 r., Baumbast i R, C-413/99, EU:C:2002:493, pkt 57).

45 Poza tym Trybunał miał już okazję zauważyć, że członkowie rodziny pracownika, którzy pośrednio korzystają z zasady równego traktowania przyznanej pracownikom migrującym na podstawie art. 7 rozporządzenia nr 1612/68, to członkowie rodziny w rozumieniu art. 10 rozporządzenia nr 1612/68 (zob. podobnie wyrok z dnia 18 czerwca 1987 r., Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, pkt 12).

46 Należy stwierdzić, że art. 10 rozporządzenia nr 1612/68 został uchylony dyrektywą 2004/38 z uwagi na to, że prawodawca Unii zamierzał skodyfikować w jednym akcie prawnym – w celu jego uproszczenia i wzmocnienia – prawo do łączenia rodzin pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek, studentów i innych osób bez zatrudnienia.

47 W ramach tej reformy prawodawca przejął w art. 2 pkt 2 lit. c) tej dyrektywy pojęcie „członka rodziny” w postaci zdefiniowanej przez Trybunał w odniesieniu do rozporządzenia nr 1612/68, uściślając, że pojęcie to rozumie się w ten sposób, że obejmuje ono bezpośrednich zstępnych tego obywatela w wieku poniżej 21 lat lub pozostających na jego utrzymaniu oraz bezpośrednich zstępnych „współmałżonka lub partnera” uznanego na podstawie przepisów prawa krajowego.

48 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 43 swojej opinii, w te to właśnie ramy orzecznictwa i ramy legislacyjne, przedstawione w pkt 42–47 niniejszego wyroku wpisuje się wyrok z dnia 20 czerwca 2013 r., Giersch i in. (C-20/12, EU:C:2013:411) oraz użyty w nim termin „dziecko”.

49 Wynika stąd, że wykładni wyrażenia „dziecko pracownika migrującego”, w rozumieniu użytym w orzecznictwie Trybunału w odniesieniu do art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 należy dokonywać w ten sposób, że obejmuje ono dzieci współmałżonka tego pracownika lub jego partnera uznanego na podstawie przepisów prawa krajowego.

50 Argument rządu luksemburskiego, zgodnie z którym dyrektywa 2004/38 dotyczy wyłącznie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich, a nie przewidzianego w art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011 prawa pracowników przygranicznych do korzystania z tych samych przywilejów socjalnych co pracownicy krajowi, nie może podważyć tej wykładni.

51 Z rozwoju przepisów prawa Unii, opisanego w pkt 46 i 47 niniejszego wyroku, jak również z faktu, że art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011 przejmuje jedynie, bez jakiejkolwiek zmiany, treść art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 wynika bowiem, że członkowie rodziny, którzy mogą pośrednio korzystać z równego traktowania na mocy rozporządzenia nr 492/2011, są członkami rodziny w rozumieniu dyrektywy 2004/38. Nic nie pozwala przypuszczać, że wolą prawodawcy Unii było ustanowienie w odniesieniu do członków rodziny ścisłego rozróżnienia między zakresami stosowania, odpowiednio, dyrektywy 2004/38 i rozporządzenia nr 492/2011, zgodnie z którym członkowie rodziny obywatela Unii w rozumieniu dyrektywy 2004/38 niekoniecznie byliby tymi samymi osobami co członkowie rodziny tego obywatela w sytuacji, gdy jest on traktowany w charakterze pracownika.

52 Ponadto, za tym, by wykładni wyrażenia „dziecko pracownika przygranicznego”, które może pośrednio korzystać z zasady równego traktowania, wpisanej do art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011, należało dokonywać w świetle pojęcia „członków rodziny” zdefiniowanego w orzecznictwie Trybunału odnoszącym się do rozporządzenia nr 1612/68 i powtórzonego następnie w art. 2 dyrektywy 2004/38, przemawia treść dyrektywy 2014/54, której termin transpozycji upłynął w dniu 21 maja 2016 r.

53 Z motywu 1 dyrektywy 2014/54, zgodnie z którym wdrażanie swobodnego przepływu pracowników „jest doprecyzowane w prawie Unii mającym na celu zagwarantowanie pełnego korzystania z praw przyznanych obywatelom Unii oraz członkom ich rodzin”, wynika bowiem, że wyrażenie „»członkowie ich rodzin« należy rozumieć jako mające takie samo znaczenie jak pojęcie zdefiniowane w art. 2 pkt 2 dyrektywy [2004/38], i powinno się je stosować również do członków rodzin pracowników przygranicznych”.

54 Tymczasem, zgodnie z art. 2 ust. 2 dyrektywy 2014/54, zakres jej stosowania jest identyczny z zakresem stosowania rozporządzenia nr 492/2011. Na mocy art. 1 dyrektywy 2014/54 jej cel polega ponadto na ułatwianiu i ujednolicaniu sposobu stosowania i zobowiązywania do przestrzegania praw przyznanych na mocy art. 45 TFUE oraz art. 1–10 rozporządzenia nr 492/2011.

55 W zakresie, w jakim dzieci współmałżonka lub partnera uznanego przez państwo członkowskie przyjmujące pracownika przygranicznego odpowiadają definicji „członka rodziny”, w rozumieniu art. 2 pkt 2 lit. c) dyrektywy 2004/38, pracownika przygranicznego, który sam posiada wystarczające związki ze społeczeństwem przyjmującego państwa członkowskiego, mogą być one uznane za jego dzieci

w kontekście możliwości korzystania z prawa do pobierania pomocy finansowej na kontynuację nauki w szkole wyższej, traktowanej jako przywilej socjalny w rozumieniu art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011.

56 Sąd odsyłający stawia sobie zasadniczo również pytanie o wpływ rozmiaru wkładu pracownika przygranicznego w utrzymanie dziecka jego współmałżonka na prawo tego dziecka do korzystania z pomocy finansowej, takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym.

57 W tym względzie z orzecznictwa przypomnianego w pkt 39 niniejszego wyroku wynika, że to właśnie w sytuacji, gdy pracownik migrujący wciąż uczestniczy w utrzymaniu dziecka, finansowanie nauki w szkole wyższej przyznane przez państwo członkowskie temu dziecku stanowi dla tego pracownika przywilej socjalny w rozumieniu art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68. Należy ponadto zauważyć, że art. 10 rozporządzenia nr 1612/68, uchylony dyrektywą 2004/38, stanowił, że prawo do osiedlenia się z pracownikiem będącym obywatelem jednego z państw członkowskich, zatrudnionym na terytorium innego państwa członkowskiego mieli, bez względu na ich przynależność państwową, „współmałżonek [tego pracownika] oraz [ich] zstępni poniżej 21. roku życia lub pozostający na utrzymaniu pracownika”. Prawodawca Unii, poprzez dyrektywę 2004/38, postanowił również, że za „członków rodziny” w rozumieniu jej art. 2 pkt 2 lit. c) należy uznać „bezpośrednich zstępnych [obywatela Unii], którzy nie ukończyli dwudziestego pierwszego roku życia lub pozostają na utrzymaniu, oraz tych współmałżonka lub partnera [uznanego na podstawie przepisów prawa danego państwa]”.

58 Trybunał stwierdził, że status członka rodziny pozostającego na utrzymaniu w rozumieniu art. 10 rozporządzenia nr 1612/68 nie wymagał prawa do alimentów. Gdyby tak było, łączenie rodzin, które przewidywał ten przepis, zależałoby od przepisów prawa krajowego, które różni się w zależności od państwa członkowskiego, a to prowadziłoby do niejednolitego stosowania prawa Unii. Trybunał tym samym dokonał wykładni art. 10 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 1612/68 w ten sposób, że status członka rodziny na utrzymaniu wynika z sytuacji faktycznej. Chodzi o członka rodziny, którego utrzymanie zapewnia pracownik, przy czym nie jest konieczne ustalenie powodów korzystania z tego wsparcia i stawiania sobie pytania, czy zainteresowany jest w stanie zaspokajać swoje potrzeby poprzez wykonywanie pracy zarobkowej. Wykładni tej wymaga zasada, zgodnie z którą przepisy, które dotyczą swobody przemieszczania się pracowników, stanowiącej jedną z podstaw Unii, należy interpretować szeroko (zob. podobnie wyrok z dnia 18 czerwca 1987 r., Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, pkt 21–23).

59 Jednak, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 67 swojej opinii, taka interpretacja ma zastosowanie również w sprawach dotyczących wkładu pracownika przygranicznego w utrzymywanie dzieci jego współmałżonka lub uznanego w przepisach prawa partnera.

60 Tym samym należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie status członka rodziny pozostającego na utrzymaniu jest wynikiem sytuacji faktycznej, której ocena jest zadaniem państwa członkowskiego oraz, w stosownych przypadkach, sądów krajowych. Status członka rodziny pracownika przygranicznego, który pozostaje na utrzymaniu tego pracownika, może tym samym wynikać – w sytuacji gdy dotyczy to sytuacji dziecka współmałżonka lub uznanego na podstawie przepisów prawa partnera tego pracownika – z obiektywnych czynników, takich jak istnienie wspólnego gospodarstwa domowego pracownika i studenta, bez konieczności określenia przyczyn wkładu pracownika przygranicznego w utrzymywanie studenta ani obliczania jego dokładnego rozmiaru.

61 Rząd luksemburski podnosi jednakże, że trudno jest wymagać od właściwych organów administracji, by badały w każdym poszczególnym wypadku, czy i w jakim zakresie pracownik przygraniczny, ojczym studenta ubiegającego się o przyznanie pomocy finansowej rozpatrywanej w postępowaniu głównym, ma udział w utrzymywaniu tego studenta.

62 Tymczasem należy po pierwsze stwierdzić, że zgodnie ze stanowiskiem prawodawcy Unii zakłada się, iż dzieci pozostają na utrzymaniu w każdym razie do ukończenia 21. roku życia, jak wynika to w szczególności z art. 2 pkt 2 lit. c) dyrektywy 2004/38.

63 Po drugie, z przedłożonych Trybunałowi akt sprawy wynika, że ustawodawca luksemburski sam uzależnił przyznanie państwowej pomocy finansowej na naukę w szkole wyższej na podstawie art. 3 ustawy z dnia 24 lipca 2014 r., obowiązującej od roku akademickiego 2014/2015, od warunku, by pracownik „wciąż miał udział w utrzymywaniu studenta". Rząd luksemburski nie może tym samym skutecznie podnosić, że warunek udziału w utrzymywaniu studenta nie może zostać zweryfikowany przez organy administracji.

64 W świetle powyższych rozważań na postawione pytanie trzeba odpowiedzieć następująco: wykładni art. 45 TFUE i art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 492/2011 należy dokonywać w ten sposób, że przez dziecko pracownika przygranicznego, które może pośrednio korzystać z określonych w tym ostatnim przepisie przywilejów socjalnych, takich jak finansowanie nauki w szkole wyższej przyznane przez państwo członkowskie dzieciom pracowników wykonujących aktywność zawodową lub pracowników, którzy wykonywali taką aktywność w tym państwie, rozumie się nie tylko dziecko posiadające więź filiacyjną z tym pracownikiem, lecz również dziecko współmałżonka lub zarejestrowanego partnera tego pracownika, w sytuacji gdy ten ostatni ma udział w utrzymywaniu tego dziecka. Ten ostatni wymóg wynika z sytuacji faktycznej, której ocena jest zadaniem organów administracji oraz, w stosownych przypadkach, sądów krajowych, przy czym nie jest konieczne ustalanie powodów tego udziału ani obliczanie jego dokładnego rozmiaru.

W przedmiocie kosztów

65 Dla stron w postępowaniach głównych niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniach głównych, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

Wykładni art. 45 TFUE i art. 7 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 492/2011 z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Unii należy dokonywać w ten sposób, że przez dziecko pracownika przygranicznego, które może pośrednio korzystać z określonych w tym ostatnim przepisie przywilejów socjalnych, takich jak finansowanie nauki w szkole wyższej przyznane przez państwo członkowskie dzieciom pracowników wykonujących aktywność zawodową lub pracowników, którzy wykonywali taką aktywność w tym państwie, rozumie się nie tylko dziecko posiadające więź filiacyjną z tym pracownikiem, lecz również dziecko współmałżonka lub zarejestrowanego partnera tego pracownika, w sytuacji gdy ten ostatni ma udział w utrzymywaniu tego dziecka. Ten ostatni wymóg wynika z sytuacji faktycznej, której ocena jest zadaniem organów administracji oraz, w stosownych przypadkach, sądów krajowych, przy czym nie jest konieczne ustalanie powodów tego udziału ani obliczanie jego dokładnego rozmiaru.

Podpisy